

ברכת כהנים

[א]

כהן שהרג את הנפש

יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: (במדבר ו, כד-כו)

בעל עבירה

כתוב בירושלמי (גיטין פרק ה) שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו. אמר הקדוש ברוך הוא ומי מברכך, לא אני מברכך, שנאמר (במדבר ו, כז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. מבואר כאן שאין בעיא לעוברי עבירה לישא את כפיו. אבל בבבלי (ברכות לב, ב) כתוב: אמר רבי יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, שנאמר ידיכם דמים מלאו.

ועי' ברמב"ם (תפילה ונשיאת כפים טו, א - ג) שכתב וז"ל ששה דברים מונעין נשיאת כפים: הלשון, והמומין, והעבירה, והשנים, והיין, וטומאת הידים, **העבירה כיצד כהן שהרג את הנפש** אף על פי שעשה תשובה לא ישא את כפיו, שנאמר ידיכם דמים מלאו וכתוב ובפרשכם כפיכם וגו', וכהן שעבד כוכבים בין באונס בין בשגגה אף על פי שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות וגו', וברכה כעבודה היא שנאמר לשרתו ולברך בשמו, וכן כהן שהמיר לעכו"ם אף על פי שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם, ושאר העבירות אין מונעין.

וההיא דירושלמי כתב הכסף משנה (שם הלכה ו) שהרמב"ם יפרש דהיינו שאינו מדקדק במצות, או שהעם מרגנים אחריו אבל לא נודע, דאילו הרג בודאי הא אמר ר' יוחנן כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, וזה מש"כ הרמב"ם (שם הל' ו) וז"ל שכהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין נשיאת כפים, אף ע"פ שאינו חכם ואינו מדקדק במצות, או שהיו הבריות מרגנים אחריו, או שלא היה משאו ומתנו בצדק, הרי זה נושא את כפיו ואין מונעין אותו, לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפים, ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצות.

על עיקר הסתירה בין הירושלמי הסובר שבעל עבירה נושא כפיו, להבבלי שסובר שכהן שהרג את הנפש אינו נושא כפיו, תי' המרדכי (מגילה פרק הקורא רמז תתיח) בשם הראב"ה (הובא גם באור זרוע הל' נשיאת כפים ס' תי"ב) שהבבלי מייירי במפורסם להרוג שהוא מועד לכך.

דאורייתא או דרבנן

והנה התוס' (יבמות ז, א) כתבו, שאע"פ שכהן שהרג את הנפש אינו מחלל עבודה, שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ולא מעל מזבחי, אע"פ כן אינו נושא כפיו, וחומרא בעלמא היא. עוד כתבו שדוקא לא ישא כפיו לפי שהרג בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור, שנאמר ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם, ידיכם דמים מלאו. וכתב בשו"ת יחוה דעת שלפי תירוצו הראשון רוצח אינו נושא כפיו רק מדרבנן, אבל לפי התירוצו השני אינו נושא כפיו מדאורייתא.

ובזה רצה להסביר מחלוקת הראשונים הנ"ל, שהמרדכי שכתב שדוקא ברוצח מפורסם ומועד הוא לכך אינו נושא כפיו, ס"ל שאינו אלא מדרבנן כתירוצם הראשון של התוס', ומטעם זה יש להקל כשאינו רוצח מפורסם ומועד, או בעשה תשובה, אבל הרמב"ם שכתב שאע"פ שעשה תשובה אינו נושא כפיו, ס"ל כתירוצם השני של התוס' דהוי מן התורה, ולכן יש להחמיר.

פנחס

והקשו המפרשים (ספר "דף על דף" ברכות לא, ב) איך פנחס יכל לעבוד עבודה אחרי מעשה הקנאות שלו, ולא עוד אלא שנתמנה לכה"ג, הרי כהן שהרג את הנפש פסול לעבודה.

תי' שם על פי מש"כ הראב"ה הנ"ל שאינו פסול אלא במפורסם ומועד לכך תדיר, אבל אם שפך דמים או גלה עריות במקרה נושא את כפיו, ולפי"ז א"ש שפנחס שיכל לישא כפיו ולעבוד עבודה גם אחרי שהרג את הנפש, שבודאי לא מקרי שמועד לכך תמיד.

כוונה לשם מצוה

עוד תירץ על פי דברי הגהות מימוניות (פ"ו דתפילה ה"ג) שכהן שהרג את הנפש כשכיון לשם מצוה, לא נפסל מלישא כפיו, ולפי"ז בודאי א"ש גבי פנחס.

גואל הדם

וכתב שם שיהיה נ"מ בזה לענין גואל הדם כהן שהרג את הרוצח, שלפי הגהות מיימוני שפיר יכול לישא כפיו, דמצוה קעביד. אבל לענ"ד אין זה נכון, שהרי נחלקו בגמ' (מכות יב, ב) האם מצוה ביד גוה"ד להרוג את הרוצח או אינו אלא רשות, ומבואר ברמב"ם (רוצח ושמירת הנפש ה, ט - י הובא לקמן) שאם הרגו בדרך לערי מקלט אז לכו"ע אינו אלא פטור, כי פליגי היכא שיצא גוה"ד מערי המקלט, א"כ אפילו למ"ד שמצוה ביד גוה"ד להרוג הרוצח, רק אם הרגו ביציאתו מערי המקלט יהיה מותר לו לישא כפיו. עוד יש להעיר שהרי הרמב"ם פסק כמ"ד רשות, א"כ לא שייך כאן סברת ההגהות מיימוני, וז"ל (שם) רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו פטור שנאמר (דברים יט, ו) ולו אין משפט מות. אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלטו או שהרגו בחזירתו עם השנים ששומרין אותו, נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה, ורשות לגואל הדם להרגו, ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר (במדבר לה, כז) אין לו דם.

אין קטיגור נעשה סניגור

הבאנו לעיל דברי התוס' (יבמות ז, ב) שהטעם שרוצח אינו נושא את כפיו, משום דאין קטיגור נעשה סניגור. והק' המפרשים דבגמ' (ראש השנה כו, א) מבואר, שרק במצוות הנעשות בקודש הקדשים אנו אומרים "אין קטיגור נעשה סניגור", ומה"ט אין כה"ג עושה את עבודת יום הכיפורים בבגדי זהב אלא בבגדי לבן, מפני שהזהב הוא קטיגור שמזכיר את חטא העגל, אבל בעבודות שבחוץ אין אומרים "אין קטיגור נעשה סניגור", ולכן העבודות שבחוץ עושה הכה"ג בבגדי זהב, וא"כ איך נאמר שכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו משום ש"אין קטיגור נעשה סניגור", הרי נ"כ אינה נעשית בקודש הקדשים, אלא בחוץ.

ותירץ הגר"ח קנייבסקי שליט"א (הובא ב"דף על דף" שם) מה שאין אומרים "אין קטיגור נעשה סניגור" אלא בעבודה בבגדי זהב בפנים, אין זה אלא במה שמזכיר את העגל, שאינו אלא מפריע דק מן הדק, שהפרעתו נחשבת לממשית רק בקודש הקדשים, שקדושתו גבוהה מאוד. משא"כ הרוצח בידי ממש, ה"קטיגור" שבידיו היינו "ממשי" הרבה יותר מזהב שרק מזכיר את העגל, לכן בכה"ג גם מחוץ לקודש הקדשים הפרעתו מרובה ולא ישא כפיו.

עוד תירץ על פי מה שכתב הרא"ם (פרשת חוקת יט, כב) לענין פרה אדומה שנעשתה דוקא על ידי אלעזר ולא על ידי אהרן, אע"פ שנעשתה בחוץ, מפני שבדבר שחטא אותו אדם עצמו בידי, אומרים "אין קטיגור נעשה סניגור" אפילו בעבודה שבחוץ, א"כ מובן שלא ישא את כפיו משום ש"אין קטיגור נעשה סניגור", אע"פ שהי עבודה בחוץ, שכן הוא עצמו הרג את האדם במו ידיו, ובאדם שחטא בעצמו אומרים "אין קטיגור נעשה סניגור" אפילו בחוץ.

עשה תשובה

בשו"ע או"ח (קכח, לה) נפסק שכהן שהרג את הנפש, אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו, אפילו עשה תשובה, ומסביר המשנ"ב (ס"ק קכט) דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, מ"מ אין קטיגור נעשה סניגור, דבידים אלו שהרג את הנפש אין ראוי לישא את כפיו אף על פי שעשה תשובה. אבל היכא שדחף באשה מעוברת והפילה נושא את כפיו, דאין חייבין מיתה על עוברין.

וכתב הרמ"א שי"א דאם עשה תשובה נושא כפיו, ויש להקל על בעלי תשובה, שלא לנעול דלת בפניהם, והכי נהוג. ועי' בבית"ל שדעת הפר"ח והא"ר דאין להקל אפילו בעשה תשובה אם היה מזיד, וכן מבואר בריטב"א (מכות יג, א) וז"ל והם (בעלי התוס') התירו כהן שהמיר וחזר בתשובה שלימה לנשיאת כפים, מה שאין כן ברוצח משום דכתיב ביה ידיכם דמים מלאו, וכתב שצ"ע לדינא, ואם עלה אין להורידו.

תאונת דרכים בנהג עיף

מעשה שהיה בשוטר במשמר הגבול, שהיה עיף מאוד, וקיבל פקודה לצאת למשימה מסוימת, בדרכו פגע במכונית אחרת בצורה קלה, אך תינוק שהיה בידיה של אישה שישבה במכונית נשמט מידיה, קיבל מכה

בראשו ור"ל שבק חיים. ונשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א מי נקרא כאן רוצח בשגגה, האם המפקד אשר שלח אותו במצבו למשימה, האם הוא שלא סרב לצאת למשימה למרות עייפותו, או שמא האמא שלא הושיבה וחגרה את התינוק בכסא הבטיחות.

והשיב הגר"י שליט"א שבענינו השוטר קרוב לאונס, ויתירה מזו כי הוא נסע לדבר מצוה להציל אנשים ממות, ולכן הוא כשר לנשיאת כפים, כי רק בשוגג כתב השו"ע (שם) שלא ישא כפיו, אבל לא באונס, כמבואר במשנ"ב (ס"ק קכח).

אבל כתב שאם התינוק צריכה כפרה, כי לא חגרה את התינוק בחגורת הבטיחות, והשי"ת ירחם עליה ויסלח לה, כי לקתה הרבה מאד באבדן התינוק והיא כיום אם שכולה.

חייל

בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קנח) כתב שכהן שגלח לצבא בעת המלחמה והרג נפשות במלחמה, פשוט שכשר לישא כפיו, דהא באנסוהו להרוג נושא כפיו כדאיתא בפר"ח הובא במ"ב (ס"ק קכ"ח), אף שהתם היה הדין דיהרג ואל יעבור, משום דמכיון שהוא עכ"פ אנוס ולא נענש כדכתיב "ולנערה לא תעשה דבר", יכול לישא את כפיו, א"כ כ"ש בגלגל לצבא, שאדרבה היה מחוייב לילך לצבא כדין המלכות, ולא עשה שום איסור, שרשאי וגם מחוייב לישא את כפיו.

הרג גוי

בשו"ת יחיה דעת (ח"ב סי' יד) ג"כ נשאל אודות כהנים חיילי צה"ל שהשתתפו בקרבות נגד צבאות מצרים ירדן וסוריה, ופגעו והרגו מחיילי האויב, האם דינם ככהן שכהן את הנפש שאינו נושא כפיו לברך את ישראל, והשיב שצריך לעיין אם גם בהורג גוי נפסל מלישא כפיו, דאיתא במכילתא (פרשת משפטים) עה"פ "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה", רעהו להוציא אחרים (גוים), איסי בן עקיבא אומר, קודם מתן תורה היינו מזהירים על שפיכות דמים (של בני נח), לאחר מתן התורה לאחר שהוחמרו הוקלו, באמת אמרו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. ובספר צדה לדרך (סט, א) למד מכאן, שכהן שהרג את הנפש שלא ישא כפיו אפילו בכהן שהרג את הגוי, שכיון שדינו מסור לשמים, לא ישא כפיו. אולם הפרישה (סוף סי' קכח) כתב שרק כהן שהרג נפש ישראל לא ישא כפיו, שהרי הראיה שמביא מהפסוק ידיכם דמים מלאו בהורג ישראל מיירי.

אבל כתב שבנ"ד אין אנו צריכים לכל זה, כי מלבד מה שכתב הפרי חדש (קכח, לה), שאם אנסוהו להרוג נושא כפיו, א"כ הרי הכהן שעומד מול צבאות האויב וחשוף לסכנה, אין לך אונס גדול מזה, והבא להרגך השכם להורגו, ועדיף הרבה מנידון הפר"ח שאם אונסים אותו להרוג את ישראל יהרג ואל יעבור, ובכל זאת לא נפסל לישא כפיו כיון שאנוס הוא, אע"פ שעשה שלא כהוגן, כ"ש כאן שכהנים חיילי צה"ל עומדים לגונן על ישראל, שאין ספק שמצוה רבה הם עושים, ואם כן בודאי שאין ספק שכהנים אלה כשרים לנשיאות כפים.

אלא שהעיר ממש"כ בדברי הימים (א, כב, ח), שאמר ה' לדוד, דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני. הרי שאע"פ שמלחמות ה' נלחם, לא רצה הקדוש ברוך הוא שיבנה בית המקדש על ידו. אולם בפירוש הרד"ק שם כתב, שמה שאמר דם לרוב שפכת, כי דם נקיים היה, במה שגרם להחריב נוב עיר הכהנים, והוא היה הסיבה להריגת הכהנים, כמו שנאמר אנכי הסיבותי בכל נפש בית אביך. משמע שעל עצם המלחמות לא היה ראוי למנועו.

המלבין פני חברו

בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן קעב) נשאל על מי שהלבין פני חברו ברבים האם מותר לישא כפיו. השואל הביא מתוס' (סוטה י, ב) דיש במלבין חבירו ברבים דין יהרג ואל יעבור. והביא מתשובת בנין ציון (סי' קע"ב) דאסור להציל עצמו ממיתה בהלבנת פני חבירו. ורצה לומר א"כ דאסור לישא כפיו כרוצח שאפילו עשה תשובה, ועוד האריך בחומר הענין.

השיב שבה"ל שכל מש"כ בחומר האיסור עד כדי דמיון לרציחה המבואר בכמה ראשונים הוא אמת נכון, ומאד צריך למחות ולעמוד בפרץ בזה.

אבל מש"כ דפסול מן הדין לישא כפיו כרוצח ממש חולק עליו, דלא מבעיא למש"כ תוס' (יבמות ז, א) בת' הראשון דהא דלא ישא רוצח כפיו חומרא בעלמא היא, דמן הדין אפילו רוצח כשר לעבודה, א"כ

מנ"ל להחמיר במלבין פני חבריו. אלא אפילו למשמעות הרמב"ם (ט"ו מתפילה) ופשטות השו"ע שהוא מעיקר הדין, היינו רוצח בידים כמש"כ תוס' יבמות שם בת' שני לפי שהרגו בידים, ואין ידיים הללו שהם קטיגור נעשו סניגור, והפוסקים באו"ח העתיקו טעם זה, וכ"ז לא שייך במלבין פני חבריו דלא הרגו בידיו, ולומר כיון דהרגו בפיו לא יברך ברכת כהנים בפיו מנ"ל חידוש כזה.

ולדברי כב' ה' יותר להעיר למה דאיתא בנדה דכל המוציא ז"ל שנקרא שופך דמים, ואם הוא מן המנאפים בידים א"כ יש לו דמיון לידים דמים מלאו, אבל גם זה לדינא צ"ע. ויש להעיר האם מי שהרג חברו ברגלו ולא בידים האם נאמר שמותר לישא כפיו.

מחלל שבת בפרהסיא

בשו"ת אגר"מ (או"ח א, לג) נשאל האם מחללי שבת בפרהסיא מותרים בנשיאת כפים. והשיב שמדינא אף שמחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לעכו"ם, ומטעם זה סברי האחרונים דפסול לנשיאת כפים, כדאיתא במ"ב (קכח, קלד), אבל כתב שיש לפקפק בזה כי לא כללא הוא לכל הדברים. ועוד הא לשיטת הרמב"ם שעובד ע"ז פסול אפילו עשה תשובה, וכי יפסלו גם במחללי שבת ששבו בתשובה, א"כ חזינן שלענין נ"כ אינו כעובד ע"ז, נמצא שלדינא אין לפסלו.

עוד כתב שכיון שהדמיון לעובד ע"ז הוא מצד שנראה ככופר, שייך זה רק באם מצד זה מחלל שבת, אבל אם הוא מצד שאינו עומד בנסיון דהרוחת ממון או למלאות תאוותיו אין להחשיבו ככופר, ולכן בצנעא יכול לומר שהוא רק למלא תאוותיו. ואף אם לא אמר כלום תלינן מצד חזקת כשרות שרק למלא תאוותיו ולא מצד כופר, דחזינן שאף אוכל נבלות לתיאבון יש לו חזקת כשרות שלא יאכל להכעיס משום דהחשוד לקל לא חשוד לחמור, אבל בפרהסיא הרי מחשבתו וכוונותיו הם דברים שבלב שלא ידוע להרואים והרואים יאמרו שעושה זה מצד שהוא כופר נמצא שעשה מעשה כפירה בכל אופן אף אם בלבו הוא מאמין בה', ועושה רק מצד תאוותיו, דכיון שעשה לעיני רואים בהכרח הוא כאופן שהרואים יפרשו מעשיו שהם ידינוהו ככופר. וא"כ בפה **שידוע שרוב מחללי שבת הם בשביל תאוות הממון ויש הרבה שהולכים לביהכ"נ להתפלל ואח"כ הולכים לבית מסחרם אפשר גם שהוא בפרהסיא נידון כבצנעא שלא יאמרו הרואים כלל שהוא מעשה כפירה רק שהוא עושה עברה דחלול שבת בשביל תאוה**, שא"כ גם לכל דבר אינו כעובד עכו"ם וכ"ש לנ"כ.

אבל כתב שלמעשה אפשר יש בזה משום מיגדר מלתא, וראוי יותר שלא להניחם לישא כפיהם אף אם ליכא כהן אחר, דלמגדר ודאי רשאים הב"ד שאין בזה הפקעת עשה דכשלא אמרו לו לעלות אינו עובר בעשה, אבל אם אמרו לו שיעלה באופן שיעבור בעשה צריך לישא כפיו, דאף שרשאיין הב"ד לעקור עשה למיגדר מילתא אבל הא לא מצינו בגמ' שהפקיעו זה הב"ד, ויותר טוב שלא יאמרו לו אף בליכא כהן אחר, אף שלא יתקיים מצות נ"כ, אך אין למחות ביד חזקה באלו עיירות שמניחים אותם לישא כפיהם, אף שאין רוח חכמים נוחה מזה.

שלא להשתכח תורת כהנים

בשו"ת ציץ אליעזר (ז, ו) מביא מספר יסודי ישורון בשם הגאון רח"ע ז"ל (שנדפס בשמו בירחון הפרדס שנת תש"א) שכתב נימוק להתיר מטעם כי באם נאסור למחלל שבת לישא את כפיו יצא מזה קלקול, כי ישכחו לגמרי שהם כהנים וישאו נשים הפסולות לכהונה ויטמאו מתים.

ובמקום אחר (חלק יג סי' יד) דן בשאלה זו יותר באריכות, ומביא מקונטרס עובר אורח להגאון האדר"ת ז"ל שכותב וז"ל: ומאד נחרדתי בראותי שאלה מחו"ל אם מי שאינו משמר שבתו בשוק נושא כפיו, אתמהה מה זו שאלה, ואם נמצא סברות כרסיות להקל בעיקרי תורה כאלו יאמרו התירו פרושים ח"ו. ועי"ש שדברי האדר"ת אלה המה בניגוד גמור למש"כ בספר תקון האדם (להגר"ע אלטשולער) שכותב שהוא היה מחמיר בדבר זה מאד שכהנים מחללים שבת בפרהסיא לא יעלו לדוכן, עד שראה הגאון ר' יעקב רבינאוויץ אב"ד ראגלא העיד בשם הגאון הנפלא ר' אליה דוד תאומים שהקיל בדבר וכו', עי"ש מה שרוצה ליישב דבריהם.

ועי"ש שהביא דברי הגאון רח"ע הנ"ל שהשיב לגיסו הגאב"ד מיוהנסבורג שהיות ועי"ז יכול לצאת קלקול, כי ישכחו לגמרי שהם כהנים וישאו נשים הפסולות לכהונה, וגם יטמאו את עצמם למתים, ויש לומר כי הם כתינוק שנשבה בין הנכרים, וכמו שצידד בזה בשו"ת בנין ציון שאין מגעם יין נסך מטעם זה.

הנהגת המתברכים

החיוב לשמוע ברכת כהנים

בשול"ת אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ) נשאל האם יש חיוב לשמוע ברכת כהנים, ומה הדין העומד בתפילתו בשעת נשיאת כפיים. השיב הגרמ"פ זצ"ל שוודאי יש חיוב על כל אחד מישראל לשמוע ברכת כהנים, ולבוא כשהוא בעיר לביהכ"נ שיש שם כהנים, לשמוע הברכה. ורק הקילו בחול כשצריכין לעבוד בשדה, כמפורש בתוס' (סוטה לח, ב) שמביאין מסוף ר"ה דהני דקיימי במתא לא אניסי, שלכן אינם בכלל ברכה. ובחול"ל שאין נשיאת כפיים אלא ביו"ט שכולן נמצאו בעיר, מחוייבין כל ישראל כשאינם חולים לבא לשמוע ברכת כהנים. ונשי שיש להן בנים קטנים, הן אניסי מלבוא וישנן בכלל הברכה.

ולפי"ז כתב שהא דאמרינן (ברכות ז, ב) דרב יצחק אמר לר"נ מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלווי, והשיב לא יכילנא, וטריחא לי מלתא לכנופי בביתו עשרה, שהיה זה בתפלת המנחה שליכא נשיאת כפיים, או שלא היה כהן בעיר, או שגם אז במקומו של ר"נ לא עלו כהנים לדוכן אלא ביום טוב, דאל"כ היה חייב להגיע לתפילה משום ברכת כהנים.

דברי החרדים והריטב"א

מה שנקט הגאון הנ"ל שיש חיוב לישראל לחזור אחר ברכת כהנים אינו כ"כ פשוט, דהנה ידועים הם דברי החרדים (הובא בביה"ל ריש סי' קכח) דכשם שיש מצוה על הכהנים לברך, כך יש מצוה על הישראל להתברך, וז"ל הביה"ל כתב בספר חרדים מ"ע לברך כהן את ישראל שנאמר כה תברכו את בני ישראל, וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה. כדברי החרדים כתב גם הראב"ד (סוף מסכת תמיד), עי"ש שכתב בשם ספר המקצועות דהיכא דאיכא נדה בביתא דכהן אסור ליה למיסק לדוכן, ולא עוד אלא שאינו מוציא את ישראל ידי חובתו, משמע שכהן הנושא כפיו מוצא בנ"י ידי חובתו.

עם שבשדות

ובבאור על ספר המצוות לרס"ג (הגרי"פ פערלא עשין טז) כתב להביא ראיה מדאמרינן (סוף ר"ה) ובסוטה (לח, א) עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה, ועם שבשדות דאניסי בכלל ברכה הם. והביאה הרמב"ם להלכה (בפס"ו מהלכות תפלה). ולכאורה מאי נפק"מ בהכי להלכה, אם לא לענין לצאת הצבור ידי חובתו, לומר שאם היו הצבור אחורי כהנים לא יצאו ידי חובתו, ורמא אכתי חיובא עלייהו להתברך. אבל יש להעיר על דבריו שמדברי החרדים משמע רק כשעומד בפני הכהנים פנים בפנים ומתכוונים להתברך הם בכלל המצוה, ודו"ק.

עשיית מצוה פעמיים

אבל לכאורה הריטב"א (סוכה לא, ב) חולק על החרדים וס"ל שאין חיוב על הישראל להתברך, והחיוב אינו אלא על הכהנים לברך את ישראל. עי"ש שמחדש דליכא משום בל תוסיף אלא שמוסיף חלק אחד במצוה, שמוסיף במנין או בשיעורן שנתנה תורה, אבל כל שהוא עושה מצותו כדרך שאמרה תורה, וחוזר וכופל את הכל, מפני הדור מצוה וכדי לערבב את השטן, אין בזה משום בל תוסיף, וכענין שמצינו בכהן שעולה לדוכן שאינו מצווה אלא לברך פעם אחת, ואעפ"כ אי בעי הדר ומצלי אין בזה משום בל תוסיף. וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים, דליכא חיובא אישראל להתברך, מצוה דכהן הוא.

וכבר נשאל בזה הדבר אברהם (ח"א סי' ל) האם יש מחלוקת בין הריטב"א לספר חרדים, והשיב שאין מזה סתירה כלל, דאפילו לדעת החרדים דמצוה על הישראל להתברך, מ"מ לא דמיא המצוה דמוטל על הכהנים, למצוה המוטל על הישראל, דעל הכהנים מצוה לחזור אחריה ולקיימה, דחיובא רמיא עליו לברך את ישראל, אבל על ישראל אין חיוב כלל לחזור אחר ברכת כהנים, אלא שהמצוה היא רק שאם הכהנים מברכים ישמעו ויכוונו לבם להתברך מהם. וכן מורה לשון הריטב"א שכתב "דליכא חיובא", ולא נקט "דליכא מצוה".

וכן נמי מוכיחה לשון החרדים (פ"ד אות יח) שכתב שישראל העומדין פנים כנגד פנים, פני הכהנים בשתיקה, ומכוונים לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה, ולמתבונן אין מזה סתירה כלל לדעת הריטב"א, דכיון דאין מצוה על ישראל לחזור אחר הכהנים בכדי להתברך, לא שייך לומר דלהכי הדר כהן ומצלי כדי להוציא אותם. ולדבריו גם להחרדים אין חיוב לישראל לחזור אחר ברכת כהנים ודלא כהאג"מ.

"זימניה" לענין בל תוסיף

בדיון הנ"ל נחלקו הגרע"א והחת"ס, דהנה התוס' (ר"ה טז, ב) דנו לגבי "זימניה" בבל תוסיף, ודימו ברכת כהנים בציבור אחר, לש"ץ שתוקע להוציא מי שלא תקע, ששניהם מקרי זימניה. והקשה הגרע"א דלכאורה לא דמו זה לזה כלל, שכן בברכת כהנים הרי המצוה מוטלת עליו, וא"כ שפיר הוי זימניה, אך בתקיעת שופר דהתוקע רק מוציא הציבור ידי חובתם והוא אינו מחוייב, א"כ לא חשיב זימניה. ובשו"ת חת"ס (סימן כב) חולק עליו, וס"ל שגם ברכת כהנים חשיבא מצות הציבור, והוא מוציאם.

העומד בתפילה בשעת ברכת כהנים

ולפי"ז כתב האגר"מ שאלו שעמדו להתפלל שמו"ע סמוך לבית הכנסת, שמחוייבים לשתוק בתוך תפילתם ולשמוע ברכת כהנים, אך האמן לא יענו כשאין בטוחין לחזור לתפלתן, (משמע שאם בטוחים שיחזרו לתפלתן חייבין לענות אמן באמצע שמו"ע, ולכאורה זה פלא, וע"ע בזה לקמן). מוסיף האגר"מ שלענין השתיקה לשמוע ברכת כהנים, הוא מילתא דפשיטא, דהא ליכא שום הפסק, לא רק לרש"י שהביאו התוס' (ברכות כא, ב) דמי ששומע מפי החזן קדיש או קדושה ישתוק וישמע, אלא אפילו לר"ת ולר"י הסוברין דכיוון דשומע כעונה הוא הפסקה, מכל מקום גם לדעתם יכול לשמוע ברכת כהנים, דהא אינו צריך לענות כלום, אלא רק לשמוע, וגם לדידהו ליכא הפסקה.

הליכה באמצע התפילה

עוד חידש שם האגר"מ שאם הוא עומד בתפלתו אצל כותל מזרח שהוא אחורי הכהנים, הוא רשאי ומחוייב לילך משם ולעמוד בפני הכהנים, דהליכה לצורך הזה נמי אינו הפסק. לכאורה דבריו מחודשים מאוד, דלמה יהיה מותר ללכת באמצע שמו"ע בשביל ברכת כהנים, הרי הדין הוא ש"עם שבשדות" הם בכלל הברכה, ר"ל שמי שאנוס לבא לביהכ"נ הוא נכלל בברכה, ורק מי שהוא בביהכ"נ ואינו עומד בפני הכהנים, ובזה מראה עצמו שלא איכפת לו בברכה אינו בכלל הברכה, א"כ אם הסיבה שאינו עומד בפני הכהנים הוא משום שעומד בתפילה לכאורה הוא בכלל הברכה, ולמה לו ללכת באמצע שמו"ע.

ולמש"כ לעיל שלפי החרדים רק אם עומד בפניהם פנים אל פנים מקיים המצוה ניחא, אבל אינו משמע שהאגר"מ דן מצד ספר החרדים אלא מצד שיהיה בכלל הברכה, עי"ש ודו"ק.

וי"ל שס"ל להגר"מ פ' שאין כ"כ איסור ללכת באמצע שמו"ע, וכן מבואר בתלמידי רבינו יונה (ברכות כא, א בדפי הריף), דתנן התם שאפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק, וכתב רבינו יונה שאף על פי שאין לו להפסיק ולדבר, אפילו הכי יכול ללכת כדי שישליכנו מעליו, **שלא מצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום**. ומדבריו משמע שאין שום איסור כלל ללכת באמצע שמו"ע, והרמ"א (או"ח קד, א) פסק כמו רבינו יונה, וז"ל השו"ע ואפילו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק, וכתב הרמ"א אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו, ועי' במשנ"ב (ס"ק י) שמסביר, שהליכה מותר משום דלא נקרא הפסק. אבל כתב דדוקא הכא דהוא לצורך להסיר הנחש, אף דתלינן דמן הסתם לא יהיה סכנה, **אבל שלא לצורך מקרי הליכה ג"כ קצת הפסק**. ולכן לא התיר הגר"מ פ' אלא כדי שיעמוד מול הכהנים בשעת הברכה, שאע"פ שאם הוא אנוס הוא בכלל הברכה, אבל בוודאי יש מעלה לעמוד פנים כנגד פנים, ובכה"ג אין כאן איסור בהליכתו.

סתירה בדברי האג"מ

אבל לכאורה דברי האג"מ סתרי אהדדי, שבמקום אחר (או"ח ח"ד סי' כא והא גם תשובה להר"א גרינבלט זצ"ל), דן לענין עניית אמן על ברכת כהנים באמצע ברכת ק"ש וכתב להתיר, אבל כתב שכשהוא באמצע שמו"ע אף שיש לו להפסיק ולשמוע ברכת כהנים, אינו יכול לענות אמן, וגם אינו רשאי לזוז ממקומו ולבא נגד הכהנים, וסיים שממילא פשוט שאסור לשום אדם להתחיל להתפלל שמו"ע כשלא יוכל לגמור קודם נ"כ. עוד צ"ע שהרי כתוב בשו"ע שאסור להתחיל להתפלל אם לא יגמור עד שיגיעו לקדושה, ולא כתוב כן על ברכת כהנים.

עניית אמן על ב"כ בברכת ק"ש

הבאנו ספיקו של האגר"מ במי שעומד באמצע ק"ש האם יש לו לענות אמן על ברכת כהנים, ופסק שחייב לענות אמן על הברכות אפילו באמצע ק"ש, אבל לא על ברכת המצוה. ועי"ש שמביא דברי המשנ"ב (ס"ק עא) שכתב שש"ץ אינו חייב לענות אמן שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ פסוק ב' או ג', ואם

מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן, דאמן זה אינו חשיב הפסק דהוא צורך תפלה, אבל על אמן של הברכה אשר קדשנו בקדושתו וכו' יש מחמירין שבכל גווי לא יענה משום הפסק בתפלה, ושאני אמן של הב"כ גופא דלא הוי הפסק שהוא מורה על קבלת הברכה.

וכתב האגר"מ שהחילוק הוא נכון מאד, דלא דמי כלל לאמן שעל ברכת הכהנים גופא דהוא ממעשה המצוה ממש, דהא בביהכ"נ שכולה כהנים ויש שם יותר מעשרה, עולים לדוכן רק היתרים מעשרה, ועשרה נשארו לענות אמן, ואם עניית אמן אינה שייכת להמצוה דנ"כ, איך יבטלו העשרה כהנים את מצותן שהיו מקיימין גם כשיעלו כולם לדוכן ויברכו לאחיהם שבשדות, אלא הוא מפני שהאמן ג"כ חלק מהמצוה.

ולפי"ז כתב שעניית אמן עדיף אפילו מאמן יש"ר, דמאחר דישאל המתברכין מחוייבין להפסיק ולבא נגד הכהנים ולשמוע ולקבל הברכה, כדהביא הביה"ל מספר חרדים, **הם מחוייבים לענות אמן מדאורייתא**, וממילא כמו שמחוייב לשמוע ברכת כהנים כשהוא באמצע ק"ש, מחוייב נמי לענות אמן אחר כל ברכה, אבל אחר ברכת אשר קדשנו אין לו לענות אמן. וזוהי מובן למה ס"ל שיתכן שאפילו באמצע שמו"ע יענה אמן.

עניית אמן כשמתפלל ביחד עם הש"ץ

בספר אשי ישראל (פרק לג, ג) הביא מכמה פוסקים (הגרשז"א, שו"ת אז נדברו יא, לו, ושו"ת יב"א ז, יב) שמי שהתחיל תפלה בלחש יחד עם הש"ץ בחזרת השמו"ע שיכול לענות אמן כשיגיעו לברכת כהנים. בשו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן טו) מביא שהערה"ש (סי' ק"ט אות י"א) מסופק במי שמתפלל עם הש"ץ בשוה עד סופה אם יאמר עם הש"ץ ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכו', וסיים דיכול לאמרו, א"כ ק"ו שעצם נ"כ שקבעוהו בתפלה ושייך לה חייב עכ"פ לשתוק ולשמוע, ונהי דעצם חידושו של הערוה"ש צ"ע לדינא דודאי אלקינו וכו' ברכנו בברכה שייכת רק לש"ץ, אבל עצם ברכת כהנים ששייכת גם לשומעים, וליש דעות איכא מצוה מה"ת בשמיעה כמש"כ הפוסקים בשם הריטב"א (???), א"כ פשוט דישתוק עכ"פ.

כהן העומד באמצע ק"ש

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן ז) דן בכהן העומד באמצע ק"ש והש"ץ בביהכ"נ הגיע לעבודה, האם מותר לו לעקור רגליו ולעלות לדוכן, או להמשיך בתפלה, או להפסיק בהילוך ולצאת החוצה.

וכתב שעל אתר השיב שיפסיק ויעלה לדוכן, כי זה לא גרוע ממשיב מפני הכבוד (או"ח סו, א), וכך הוא הוא גם במשמעות דיוקן של דברים במג"א שם, ושהוא עוד בק"ו מתפלה כדיעו"ש ובלבו"ש ומחצה"ש עיין שם.

אח"כ מביא שכבר נשאל על כך בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' ס"ד), והשיב וז"ל היה נראה שאם יש שם כהנים יצא לחוץ כשיגיע ש"ץ לרצה, ואם אין שם אלא הוא כבוד הצבור שלא יצא והוי כמשיב מפני הכבוד עכ"ל, ור"ל, דאזי יפסיק ויעקור רגליו ויעלה לדוכן משום כבוד הציבור.

ונשאל על כך גם בספר שו"ת רב פעלים (ח"ג סי' ד), ואחרי שהביא דברי ההלק"ט בזה סיכם וכתב בזה"ל: על כן לענין הלכה נראה בכהן הקורא ק"ש והרגיש דש"ץ מוכן להגיע למקום ב"כ, שימהר לסיים את הק"ש בדרך הילוכו לעלות קודם שיתחיל לברך, או אם ירגיש בעודו בברכות יוצר שימתין בין הפרקים ולא יתחיל בק"ש עד שיברך ב"כ. ואם לא היה אפשר בכל זה כגון שלא הרגיש קודם שהתחיל בק"ש והוא כבד פה שאי אפשר לו למהר לסיים כל הק"ש קודם שיברך ב"כ, אז יעקור רגליו בעבודה ויסיים הפרשה שהוא עומד בה ויברך ב"כ בין הפרקים של ק"ש ואח"כ יסיים ק"ש. אבל אם לא הרגיש בעבודה ולא עקר רגליו אז ודאי אינו עולה, דכל שלא עקר רגליו בעבודה אינו עולה לדוכן.

שתיקה בשעת ב"כ

יש אנשים "מתמידים" שבאמצע ברכת כהנים מסתכלים בספר או ב"עלון שבת", אבל לכאורה אין זה הנהגה הראויה. שהרי כתוב בשו"ע (או"ח קכח, כו) שבשעה שמברכין אין לומר שום פסוק, **אלא ישתקו ויכונו לברכה**. וכתב המשנ"ב (ס"ק קב) **דכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין**. ויש להוסיף דלפי החרדים שגם ישראל מקיים מצוה, ומבואר בדבריו שאופן הקיום הוא ע"י שעומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה, ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', א"כ אם מסתכלים בספר או ב"עלון שבת" אינו מקיים המצוה.